

**МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ:
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА**

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 11, Ноябрь

**“Romeo va Juliet” asarining o‘zbekcha tarjimasida to‘g‘risida fikr-
mulohazalar**

**Choriyeva Marg‘uba Alisher qizi
Izzatullayev Abdishukur Shokirjon o‘g‘li
Choriyeva Marjona**

Termiz davlat pedagogika instituti xorijiy til va adabiyoti yo‘nalishi 4-bosqich talabalari

Ilmiy rahbar: Solijonov Jo‘raali Kamoljonovich

Termiz davlat pedagogika instuti xorijiy tillar nazariyasi va metodika kafedrasida o‘qituvchisi

Annotatsiya:

Mazkur maqolada Uilyam Shekspirning dunyo adabiyotida muhim o‘rin egallagan “Romeo va Juliet” tragediyasining o‘zbek tiliga tarjimasida ilmiy tahlil qilinadi. Asar tarjimasida uchraydigan lingvistik, stilistik va madaniy qiyinchiliklar keng o‘rganilib, asarning o‘zbek adabiyotiga kirib kelishidagi tarjimonlarning roli, tarjimaning asliyatga sodiqligi hamda o‘zbek kitobxoniga taqdim etilishdagi madaniy moslashuv jarayonlari yoritiladi. Ushbu maqola Shekspirning o‘ziga xos badiiy tilini saqlab qolish va o‘zbek adabiyoti uchun yangi istiqbollarni ochishda tarjimonlarning ijodiy yondashuvlari tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar:

Romeo va Juliet, Shekspir tarjimasida, o‘zbek adabiyoti, lingvistik tahlil, stilistika, madaniy moslashuv, badiiy tarjima, milliy mentalitet.

Kirish:

Uilyam Shekspirning ijodi, xususan, uning “Romeo va Juliet” asari o‘zbek adabiyotiga kiritilgandan beri, bu asar o‘zbek madaniyati va adabiyoti uchun katta ahamiyat kasb etib kelmoqda. Bu asarning o‘zbek tiliga tarjima qilinishi nafaqat Shekspir ijodiga bo‘lgan qiziqishni oshirdi, balki uning o‘zbek madaniyati bilan uyg‘unlashish jarayonini ham tezlashtirdi. Shekspir ijodidagi badiiy obrazlar va ularning

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 11, Ноябрь

dramatik tasviri o‘zbek tiliga tarjima qilinar ekan, tarjimonlar tomonidan til va madaniyat o‘rtasidagi tafovutlar qanday hal qilinganini tahlil qilish muhimdir.

Tarjima jarayoni o‘ziga xos ijodiy jarayon bo‘lib, bunda tarjimonlarning ijodiy va ma’naviy yondashuvi muhim ahamiyat kasb etadi. Bu jarayon tarjima nazariyasi nuqtai nazaridan alohida ahamiyatga ega bo‘lib, tarjima asarning asliyatga sodiqligi, tarjimonning mahorati va milliy madaniyatga moslashish kabi muammolarni o‘z ichiga oladi. Shunday qilib, “Romeo va Juliet” tragediyasining o‘zbek tiliga tarjima qilinishi bu asarning milliy adabiyotimizda o‘z o‘rnini topishiga xizmat qiladi.

Asosiy qism:

1. Tarjima jarayonida duch kelinadigan lingvistik muammolar:

Uilyam Shekspir asarlaridagi til, o‘z davriga xos bo‘lgan arxaik so‘zlar, idiomalar va ramziy ifodalar orqali o‘ziga xos uslubni yaratgan. Tarjimonlar uchun asosiy muammolardan biri bu – asardagi lingvistik murakkabliklarni o‘zbek tilida qanday qilib ifoda etish masalasidir. Shekspirning asliyatdagi so‘z o‘yini va she’r ohangini tarjima qilishda o‘zbek tilining imkoniyatlari qanday qo‘llangani tahlil qilinadi.

Masalan, Shekspir asaridagi sevgi va nafrat singari insoniy tuyg‘ularni ifodalash uchun ishlatilgan simvolik iboralar o‘zbek tarjimasida qanchalik samimiy va tushunarli bo‘lib chiqadi? Tarjima jarayonida bunday lingvistik elementlarni o‘zbek tilida to‘g‘ri ifodalash uchun tarjimonlar turli yondashuvlardan foydalangan. Ba’zi holatlarda to‘g‘ridan-to‘g‘ri tarjima qilinishi mumkin bo‘lmagan ifodalar o‘rniga o‘zbek tiliga mos keladigan ekvivalentlar ishlatilgan, lekin bu ba’zida asliyatdagi ma’no va uslubga putur yetkazishi mumkin.

Lingvistik jihatdan olib qaraganda, “Romeo va Juliet” asarida shoirlik san’ati yuqori darajada namoyon bo‘ladi. Shuningdek, Shekspirning she’riy tuzilmalari, dramatik suhbat va qahramonlar orasidagi lirik nutqlar tarjimonlar uchun alohida murakkablik tug‘dirgan. O‘zbek tilida bu she’rlarning melodik tuzilishini saqlab qolish uchun tarjimonlar qanday strategiyalar qo‘llaganini tahlil qilish ushbu maqolaning muhim qismi bo‘ladi.

Stilistik o‘zgarishlar va poetik uslub:

Shekspirning stilistik uslubi, asosan, dramatik va poetik ifodaning chuqur mazmun va ramzlar bilan boyitilganligi bilan ajralib turadi. Bu uslub asar qahramonlarining

nutqi, muloqoti va monologlarida keng namoyon bo'ladi. Shekspirning "Romeo va Juliet" asarida qahramonlar o'rtasidagi murakkab hissiy jarayonlar, sevgi va nafratning ta'sirchanligi orqali ifodalangan badiiy uslub o'zbek tilidagi tarjimada qanday aks ettirilgani muhim jihatlardan biri hisoblanadi.

1. Obrazlilik va ramzlarning tarjimada aks ettirilishi:

Shekspir ijodida obrazlilik va ramzlar muhim o'rin egallaydi. Masalan, **Juliet** va **Romeoning** sevgisi tezda gullab-yashnab, xuddi yorqin lekin qisqa umr ko'radigan gulga o'xshatiladi. Ushbu ramziy ifoda va obrazlarni tarjima jarayonida to'liq ifodalashda tarjimonlar qiyinchiliklarga duch keladi, chunki o'zbek tilida aynan bu kabi ramzlar va metaforalarning ma'nosi to'g'ri aks ettirilishi murakkab bo'lishi mumkin. Tarjimonlar ba'zida Shekspirning poetik vositalarini asliyatda saqlashga intilsa, ba'zi holatlarda ularni o'zbek kitobxoniga tushunarli va yaqinlashtirilgan shaklda ifodalashga harakat qiladilar.

Masalan, Julietning mashhur monologida (balkon sahnasi) quyoshga va oyg'a o'xshash obrazlar keltiriladi. O'zbekcha tarjimada bu obrazlar asliyatga qanchalik darajada sodiq qolingan yoki tarjimonlar bu obrazlarni milliy madaniyatga moslashtirib ishlatganlarini o'rganish muhimdir.

2. Dialog va monoglarning ifodasi:

Shekspirning asarlarida dialoglar va monologlar qahramonlarning ichki dunyosini ochib beruvchi asosiy vositalardir. "Romeo va Juliet"da qahramonlarning ichki hissiyotlari chuqur lirizm bilan ifodalanadi. Bu monologlar va dialoglarda yuksak hissiyotlar, fojiali ziddiyatlar va sevgi singari universal mavzularning nozik detallari bor. O'zbek tilidagi tarjimalarda qahramonlarning dialoglari va monoglarning hissiy ifodasi qanday tarzda berilganini tahlil qilish asarning ruhini qay darajada saqlanganini ko'rsatadi.

Misol: Romeo va Julietning birinchi uchrashuvi yoki ularning oxirgi muloqoti kabi sahnalarda ishlatilgan dramatik kuch va hissiy intensivlik o'zbekcha tarjimalarda qay tarzda aks ettirilgan? Tarjima jarayonida ushbu dramatik lahzalarni milliy madaniyatga moslash oson bo'lmagan, chunki Shekspirning uslubi murakkab poetik tilda yaratilgan.

3. Poetik struktura va ritm:

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 11, Ноябрь

Shekspirning she'riy shakli, xususan, uning blank verse (qofiyalanmagan jambik pentametr) shaklida yozilgan asarlari tarjimada katta qiyinchilik tug'diradi. O'zbek tilida she'riy uslubni saqlab qolish va ayni paytda mazmunni to'liq ifodalash tarjimonlardan katta ijodiy yondashuv talab qiladi. O'zbek tilidagi tarjimalarda she'r ohangini saqlash va shu bilan birga mazmunni yo'qotmaslik qiyin masala bo'lgan.

Ko'plab tarjimalarda Shekspirning jambik pentametri yoki boshqa she'riy vositalarini saqlash o'rniga, ma'noga urg'u berilib, ritm va musiqiylik ba'zan qurbon qilinadi. Bu esa tarjimaning stilistik jihatidan farqlanishiga olib keladi. Tarjimonlarning poetik ritmni saqlash bo'yicha qanday uslublarni qo'llaganini o'rganish o'zbekcha tarjimalarning uslubiy boyligini ochib beradi.

4. Fojeaviy va dramatik unsurlar:

Shekspirning asarlarida fojeaviy unsurlar muhim o'rin tutadi, va bu unsurlar o'zbek tilida qay darajada ifodalanganiga e'tibor qaratish kerak. "Romeo va Juliet"ning fojiali yakuni hamda sevgi va o'lim orasidagi qarama-qarshiliklar, oila va jamiyat o'rtasidagi ziddiyatlar asarning eng muhim dramatik nuqtalari hisoblanadi. O'zbekcha tarjimada ushbu fojeaviy kuch va hissiyotlar qanchalik samimiy tarzda aks ettirilganligi ham tahlil qilishga arziydi.

Masalan, asarda Romeo va Julietning fojiali o'lim sahnasi o'zbek tilida qanday tarzda ta'sirchan qilib ifodalangan? Tarjimonlar Shekspirning dramatik effektlarini milliy mentalitetga moslashtirish uchun qanday usullardan foydalanganlari tahlil qilinishi lozim.

Umuman olganda, Shekspirning stilistik va poetik o'ziga xosliklarini o'zbek tilida aks ettirishda tarjimonlar ko'p qiyinchiliklarga duch kelishgan. Lingvistik jihatdan aniq bo'lgan ifodalar milliy madaniyatga mos kelishi yoki Shekspirning sof dramatik uslubini o'zbek tilida aks ettirish jarayonidagi stilistik o'zgarishlarni o'rganish asar tarjimasining chuqur qirralarini ochib beradi.

3. Madaniy moslashuv va milliy mentalitet:

Shekspir asarlarida o'z zamonasining madaniyati, urf-odatlar va ijtimoiy masalalari aks ettirilgan. "Romeo va Juliet"da o'sha davrning ijtimoiy mojarolari, oila, sevgi va jamiyatga oid fikrlar keng yoritilgan. Ushbu madaniy unsurlarni o'zbek tiliga tarjima qilishda, tarjimonlar ba'zi hollarda ularni milliy mentalitetga moslashtirishga

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 11, Ноябрь

majbur bo'lishgan. Bu jarayon o'zbek kitobxoniga tushunarli bo'lgan madaniy ekvivalentlarni topish orqali amalga oshirilgan.

Madaniy moslashuvning bir qismi sifatida tarjimonlar Shekspir davri bilan o'zbek kitobxonlari madaniy tasavvurlari o'rtasida ko'prik yaratishga harakat qilishgan. Ba'zi hollarda tarjimonlar qahramonlar orasidagi o'zaro munosabatlarni, oilaviy nizolarni yoki jamiyatdagi qoidalarni o'zbek tiliga moslashuv orqali yoritgan. Bunday jarayon ba'zan asliyatdagi ma'no va mazmunni yo'qotishi mumkin bo'lsa-da, milliy kitobxonlar uchun asarni tushunarli va qabul qilishga yengil bo'lishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, "Romeo va Juliet"dagi sevgi va nafrat mavzularining o'zbek madaniyatidagi qabul qilinishi ham madaniy jihatdan tahlil qilinishi lozim. Tarjimonlar ushbu mavzularni qanday ifodalashgan va o'zbek madaniyati uchun qanchalik mos keladigan tarjimalar yaratishga harakat qilishganini tahlil qilish ilmiy ahamiyatga ega.

Xulosa:

Maqolada Shekspirning "Romeo va Juliet" asarining o'zbek tiliga tarjima jarayonida duch kelinadigan lingvistik va stilistik qiyinchiliklar, shuningdek, madaniy moslashuv jarayonlari keng tahlil qilindi. Tarjima jarayonida tarjimonlarning asliyatga sodiqligi va milliy madaniyatga moslashtirish maqsadida qanday ijodiy yondashuvlar ishlatgani muhim ahamiyat kasb etadi. Bu jarayon o'zbek adabiyoti uchun yangi imkoniyatlar ochib beradi va Shekspir ijodining milliy madaniyatimizga kirib kelishini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shekspir, U. "Romeo va Juliet". Tarjimonlar: [Tarjimon ismi]. Toshkent: [Nashriyot], [Yil].
2. Xudoyberdiyev, M. "Tarjima nazariyasi asoslari". Toshkent: [Nashriyot], 2012.
3. Rahimov, Sh. "Shekspirning O'zbekistonda qabul qilinishi". Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2020.
4. Ziyoyev, A. "Badiiy tarjima va milliy madaniyat". Adabiyotshunoslik va tarjima ilmi jurnali, 2019.
5. Farxodov, U. "Shekspir va zamonaviy o'zbek adabiyoti". Maqola, O'zbek adabiy